

Terveys julkisuuden markkinoilla

Nykyaikaisessa julkisuudessa terveyden käsite on monimerkityksinen ja vivahteikas:

"Tässä iässä [30 vuotta] nainen ei ole enää luonnostaan kiinteä ja nuori, on pakko tehdä jotain kuntonsa hyväksi. Kyllä kai aviomies ottaa illalla viereensä mieluummin hoikan ja kiinteän vaimon kuin tuollaisen repsahtaneen. Ja sitä paitsi mieheni kunnioittaa minua ihan eri tavalla nyt, kun lyön kunnan lyönnin tenniksessä tai juoksen hyvän juoksun Cooperin testin mukaan. Noin, että ei ne kaikki naiset." (Terveydenhoitolehti 11/71, s. 27.)

tai

"Elämä on hengenvaarallista"/"Kuolema auringossa"/"Tappajataudit valloillaan". (Seuran terveysjuttujen otsikoita vuosilta 1967-73.)

Edellisessä esimerkissä, jossa muuan haastateltu ilmoituspäällikkö kertoo kuntoiluharrastuksestaan, terveys kytketään - luonnollisesti avioliiton säädyllyisissä puitteissa - naisen eroottiseen haluttavuuteen ja jälkimmäisissä esimerkeissä Seuran terveysotsikoista terveys assosioituu pelkoon ja uhkaan.

Lähestyn julkisuutta terveyden merkitysyhteyksien heijastajana ja tematisoijana seuraavan joukkotiedotuksen määrittelyn kautta: Joukkotiedotus on *julkisuusmarkkinoille tähyävää tavaratuotantoa*, jonka yhteiskunnallisena funktiona on yhtäältä *sosiaalisen organisaation tuottaminen ja uusintaminen* (Pietilä 1980) ja toisaalta vallalla oleviin inhimillisen *vieraantuneisuus-*

den ja voimattomuuden tuntoihin vastaaminen. Määritelmän pohjalta tulee mahdolliseksi ymmärtää joukkotiedotuksen yhteiskunnallisen roolin ristiriitaisuus. Yhtäältä joukkotiedotus on vallankäyttöä ja ihmisten toiminnan ja ajattelun organisointia, mutta toisaalta se on kuitenkin julkisuusmarkkinoilla tapahtuvan kilpailun kautta sidoksissa suurten ihmisjoukkojen tarpeiden pohjalta määräytyvään kysyntään. Päiväkohtainen julkisuus muodostuu massojen toiminnan ja ajattelun ohjailun sekä niiden tarpeiden ennakoinnin ja myötäilyn ristipaineessa.

Sosiaalista organisaatiota joukkotiedotus tuottaa ja uusintaa seuraamalla valppaasti julkista vallankäyttöä ja poliittista keskustelua (Connell 1982). Nimeämällä yhteiskunnalliset kysymykset ja kysymysten edusmiehet eli aktorit joukkotiedotus esineistää, jopa visuaalisoii yhteiskunnallista järjestystä. Näkökulman soveltaminen terveyskirjoittelun erittelyyn merkitsee muun muassa seuraavien kysymysten pohtimista: Minkälainen on se terveyteen ja sairauteen liittyvä sosiaalinen organisaatio, jota joukkotiedotus tukee? Minkälaiset kysymykset ovat julkisia ja virallisia terveyskysymyksiä, mitkä ainekset

taas rajataan keskustelun ulkopuolelle? Ketkä terveydestä puhuvat? Kenen sana painaa?

Vieraantumisen näkökulmasta tarkasteltuna joukkotiedotus voidaan ymmärtää yhtäältä eräänlaiseksi voimattomuuden terapiaksi, toisaalta pyrkimykseksi saada lohtua erillisyyden ja yksinäisyyden tunteihin. Voimattomuuden terapiassa keskeistä on joukkotiedotuksen antama tunne osallisuudesta ja mukana olosta. Sen avulla vastaanottaja voi edes hetkittäin seurata ja kontrolloida yhteisön elämää. Yksinäisyyden tunteihin joukkotiedotus puolestaan vastaa tarjoamalla samaistumiskohteita. Näitä joukkotiedotuksen funktioita on eritelty esimerkiksi Herta Herzog (1980) puhumalla joukkotiedotuksen seuraamisesta *lainattuna kokemuksena*. Herzogin käsitykset perustuvat hänen Yhdysvalloissa vuosina 1939-41 tekemäänsä tutkimukseen päiväsaikaan lähetettävien radion jatkokuunnelmien seuraamisesta.

Tutkimuksensa perusteella Herzog erotteli kolme erilaista kokemistapaa, joihin kuunnelmat näyttivät "vastaavan": (1) kuuntelu emotionaalisen kokemuksen ja vapautumisen välineenä, (2) kuuntelu kanavana kompensoida ajatuksellisesti ja hahmottaa uudelleen oman elämän viiheliäisyyttä ja "vaivalloista raadantaa" ja (3) kuuntelu todellisuuden hallinnan ja arvioinnin välineiden antajana.

Tämän tutkimuksen kannalta kiinnostavimmilta vaikuttivat Herzogin ajatukset kuuntelusta *todellisuuden hallinnan ja arvioinnin välineiden ja mallien antajana*. Tätä tehtävää kuunnelmat täyttivät kolmella tavalla. Ensinnäkin ne *antoivat mieltä ja merkitystä* elämälle, joka sellaisenaan tuntui vain "yksitoikkoiselta ja unettavalta olemassaololta" tarjoamalla jatkuvana

sarjana tapahtumia. Toiseksi ne tekivät maailman *vähemmän pelottavaksi* antamalla kuuntelijoille käyttökelpoisia malleja, joiden avulla he voivat selviytyä oman elämänsä hankalista tilanteista. Kolmanneksi kuunnelmat *selittivät todellisuutta* ja asioita *leimaamalla* niitä. (Mt., 82-91.) Ne siis tuottivat sellaisia yksinkertaistettuja ja kaavoittuneita tulkintoja todellisuudesta, joiden avulla kuuntelijat voivat jäsentää maailmaa itselleen, se on, ne tuottivat stereotyyppioita.

Tässä tarkasteltavan tutkimuksen¹ varsinaisena teemana oli kuitenkin aikakauslehtien sisältö (suomalaisen aikakauslehdistön terveyskirjoittelu), eivät vaikutukset. Niinpä edellä esitetty oli käännettävä sisällönerittelyn kielelle. Pääpiirteissään tämä tarkoittaa, että erittelyssä kiinnitettiin huomiota siihen, missä määrin *suomalaisten aikakauslehtien terveyskirjoittelussa* käytetään hyväksi personointia, miten tämä personointi "leimaa" terveyskirjoittelua, missä määrin kirjoitukset toimivat diffuusien tunne-elämysten purkautumisväylinä ja missä määrin niissä on kyse sairauten ja terveyteen liittyvien tietojen jakamisesta.

Entä missä määrin tällainen elämyksellinen tieto on riittävää? Onko sen avulla mahdollista hahmottaa terveyden ja sairauden kompleksisia syy- ja välityssuhteita, joiden paljastaminen yleensä edellyttää teoreettista ajattelua? Jättääkö kulinaristinen esitystapa kenties terveyden ja sairauden olennaisia puolia elämysten varjoon? Minkä painon dramatiikka tai sensationismi saa elämyksellisessä terveysviestinnässä ja mikä lopultakin on asiantuntemuksen asema aikakauslehtien terveyskirjoittelussa? Näihin kysymyksiin etsittiin aineistosta

Keskiaikainen psykoanalyysi: asiakkaan päätä lämmittämällä koetettiin saada selvää häntä vaivaavista tunteista ja ajatuksista.

vastauksia.

Tutkimusaineisto

Tutkimusaineisto kattaa kolmen aikakauslehden - Seuran, Kotilieden ja Terveydenhoitolehden/Kotilääkärin - terveyttä ja tupakointia käsittelevät jutut vuosilta 1961-80. Eriteltäviksi poimittiin kunkin lehden joka toisen vuosikerran joka toinen numero alkaen vuodesta 1961.² Kaiken kaikkiaan otanta tuotti 1375 terveystuttua käsittävän aineiston.

Terveyskirjoittelussa voitiin tutkimusjakson sisällä erottaa kolme vaihetta:

(1) satunnaisen julkisuuden kausi vuosina 1961-65, jolloin terveys on esillä julkisuudessa vain silloin tällöin,

(2) terveyskirjoittelun määrällisen kasvun ja jäsentymisen kausi vuosina 1967-73 ja

(3) kehittyneen aikakauslehtijournalismin kausi, jolloin terveys on lähes pysyvästi ja säännönmukaisesti esillä julkisuudessa. Tämä kausi kattaa vuodet 1975-80.

Satunnaisen julkisuuden kausi

1960-luvun alkupuolta voidaan terveyskirjoittelun kannalta luonnehtia satunnaisen julkisuuden kaudeksi, jolloin terveyden ja sairauden kysymykset eivät vielä olleet näkyvästi ja säännönmukaisesti esillä julkisuudessa. Toisaalta tämän kauden lehdet terveystuttuineen tarjosivat mielenkiintoisen lähtökohdan myöhemmin tapahtuneen jour-

nalistisen muutoksen erittelylle.

Kansilehti. - Kansilehden ajateltiin edustavan aikakauslehtitavaran pakkausta, jonka avulla ostajan kiinnostus pyritään herättämään. Niinpä kansilehden erittelyllä on erityinen merkitys silloin, kun aikakauslehtikirjoittelua arvioidaan yleisen mielipiteen ja yleisön ennakoitujen kiinnostuksen kohteiden ilmentäjänä.

60-luvun alkupuolella tutkittujen aikakauslehtien kansien yleisilme on rauhallinen. Ne antavat vaikutelman kokonaisesta ja ristiinriidattomasta kokemusmaailmasta. Kansilehteä hallitsee säännöllisesti *yksi kuva-aihe*, joka useimmiten ei liity mihinkään lehden sisällön yksittäiseen teemaan. Sen merkitys näyttääkin olevan enemmän *symbolinen; se on yleisluontoinen esitys sille tunnelmalle ja mielikuvamaailmalle, jonka lehti lukijalleen mahdollisesti tarjoaa.* Nämä symbolit näyttävät olevan sidoksissa ilmestymisajankohtansa todellisuuteen. Ne esittävät yleensä esimerkiksi kesän helteistä riehakkuutta, joulutunnelmia tai keväistä kevytmielisyttä eli pyrkivät tiivistämään ilmestymisajankohdan olennaisimmat - ja samalla myös kaavoittuneimmat - mielikuva- ja tunnelataukset. Niiden voi ajatella toimivan herzogilaisittain ymmärrettyinä emotionaalisisina stimulaattoreina ja oman lattean arkikokemuksen täydentäjinä. Ne tarjoavat lukijan mielikuville kiinnekohdan, jonka ympärille hän voi oman mielikuviuksensa avulla luoda esimerkiksi joulutunnelmaa tai kesäistä iloisuutta. Tällaisen joukkotiedotuksen tarjoamien mielikuvakiinnekohdienten merkitys on luonnollisesti sitä suurempi mitä vähemmän vastaavia kiinnekohdita sisältyy ihmisen oman elämän objektiiv-

visiin puitteisiin. Tässä suhteessa otollista aineistoa aikakauslehdistölle näyttävät olevan esimerkiksi perinteiset juhlapyhät, joiden kohdalla moderni asumis- ja elämäsmuoto on katkaissut traditiot ja perinteiseen juhlatunnelmaan virittyminen on vaikeaa. Tällöin aikakauslehtien kansikuvat luopaavat apua: tarjoavat mielikuvan, johon tietty tunnelmalataus voi kiinnittyä.

Terveysjuttujen journalismista. - Terveysjutut olivat yleensä 1-3 sivua pitkiä; niissä oli pääasiassa mustavalkoisia kuvia, ja yleisin juttutyyppe oli *artikkeli*. Selvimät lehtikohtaiset erot olivat Seuran ja Terveystiedotuslehden välillä. Seurassa modernimpi journalistinen juttutyyppe, useista eri elementeistä muodostuva *kooste* oli jo suhteellisen yleinen, joskin senkin sivuilla terveydestä kirjoitettiin useimmin artikkelimuodossa. Myös kuvitusta Seura käytti muita lehtiä enemmän, lisäksi se käytti jo terveysjutuissaankin toisiaan värikuvia.

Seuran sivuilla terveydestä kirjoittivat lähes säännönmukaisesti toimittajat; miltei sama oli tilanne Kotiliedessäkin. Terveystiedotuslehdessä suurimman kirjoittajaryhmän muodostivat kuitenkin lääkärit, ja vielä suuremmaksi lääkärien osuus nousee, kun otetaan huomioon, että monet lehden toimittajista olivat tuolloin lääkäreitä.

Haastateltavia eli samaistumis-kohteita lehdet tarjosivat vähän. Eniten niitä oli Seurassa (28 jutussa yhteensä 20 haastateltavaa) ja vähiten Terveystiedotuslehdessä (189 juttua, vain 39 haastateltua). Myös haastateltavien valinnassa oli lehtikohtaisia eroja. Seura haastatteli eniten nk. tavallisia

kansalaisia, joilla oli henkilökohtaisia kokemuksia aiheena olevasta sairaudesta tai ongelmasta, kun taas Terveydenhoitolehti tarjosi lukijoilleen samaistumiskohteiksi lähes yksinomaan asiantuntijoita, pääasiassa lääkäreitä. Myös julkiksia Terveydenhoitolehti haastatteli silloin tällöin.

Aiheen käsittelytavan suhteen Terveydenhoitolehti oli - kuten odottaa saattoikin - tiukimmin lääketieteelliseen asiantietoon pitäytyvä ja siinä mielessä valistava. Tyypillistä Terveydenhoitolehden (varsinkin lääkärikirjoittajien) jutuille oli, että niissä arvioitiin kriittisesti erilaisia lääketieteen kannalta virheellisiä käsityksiä, ennakkoluuloja ja perinteisiä uskomuksia sekä pyrittiin oikeisemaan niitä. Näin toimiessaan Terveydenhoitolehti teki pesäeroa maallikkoajattelun ja -käsitysten kanssa, mikä voi olla omiaan luomaan mielikuvaa terveystieteellisen asiantuntemuksen kysymyksiä. Pääsääntöisesti juttujen sävy oli kuitenkin valistava, terveystieteen rationaalisten elementtejä vahvistava. Paitsi ajattelun rationaalisten aineksien Terveydenhoitolehti tarjosi artikkeleissaan myös runsaasti ns. käyttötietoa, ohjeita ja neuvoja jokapäiväisten terveystietojen ratkomista varten.

Aiheen käsittelytavan puolesta selvimmin Terveydenhoitolehdestä poikkesi Seura; sen kirjoittelu ankkuroitui jonkin verran vähemmän lääketieteellisiin faktoihin, joskin sellaisiakin artikkeleita Seuran terveystietojen oli yli kolmannes. Kaiken kaikkiaan Seuran linja terveystietojen oli vähän kepeämpi, kuitenkin varsin asiallinen.

Seuran, Kotilieden ja Terveydenhoitolehden journalistista hahmoa

kuvaavien tietojen perusteella voitiin lehtien "terveysjournalismin" vuosina 1961-65 katsoa olleen pikemmin analyttistä kuin kulinaarista. Erikoisen selvästi näin oli Terveydenhoitolehdessä, kun taas Seurassa oli nähtävissä myös selviä kulinaristisia kehityspiirteitä (runsas kuvitus, koosteinen juttutyyppejä, haastateltavien käyttö). Kotiliesi sijoittui lähes kaikissa suhteissa kahden edellisen välimaastoon.

Terveydenhoitolehden kulinarisointi 1967-73

Kansilehti. - Kansilehden kuva-aiheet kiinnittyvät nyt jonkin verran aiempaa selvemmin lehden juttusisältöön, erityisesti Terveydenhoitolehdessä. Yleisluontoisten symbolisten kuvien osuus on kuitenkin edelleen suuri; lehden ilmestymisajankohdan tunnelmaa tiivistäviä kuvia oli eniten Seurassa (38 %), sitten Kotiliedessä (26 %) ja vähiten Terveydenhoitolehdessä (25 %). *Ihmishahmot* olivat edelleen hallitsevia kuva-aiheita, Seurassa näitä oli 91 %, Terveydenhoitolehdessä 92 % ja Kotiliedessä 76 % kaikista kuva-aiheista. Samoin kaikkein suosituimpia - ja ilmeisesti kiinnostavimmiksi oletettuja - ihmisiä olivat nuoret naiset, anonyymit valokuvamallit, jotka kaa-voittuneine studioasentoineen ja -ilmeineen symboloivat paitsi sukupuoltaan myös nuoruutta, onnellisuutta, muodin sanelemaa standardia kauneutta ja sosiaalista viehätysvoimaa. Tällaisina näkyvinä ja kaikkialla esillä olevina heidän voidaan ajatella vaikuttavan siihen, minkälaisiksi ihmisten mielikuvat tavoiteltavasta "ruumiinhahmosta" muodostuvat. Tällä psykiatrisesta kirjallisuudesta lai-

natulla käsitteellä (body image) tarkoitetaan yleensä ihmisen mielikuvaa omasta ruumiistaan, sen ulkoisesta hahmosta ja toiminnosta sekä näiden subjektiivisesta arvottamisesta.

Lehtien välillä oli kuitenkin eroja siinä, minkälaisia nuoria naihahmoja ne suosivat kansilehdillään. Seuran naisista lähes puolet (21/46) oli vähäpukaisia kesäisiä bikinikaunottaria, kun taas Kotiliesi mielummin esitteli kansallispukuisia juhannustyttöjä, hääpukuisia morsiamia tai keittiössä askaroivia iloisia kodin hengettäriä. *Julkisuuden henkilöt*, julkkiset olivat huomattavassa määrin esillä vain Seuran kansilehdillä. Kotilieden samoin kuin Terveystietolehdenkin lempiaiheita sen sijaan olivat lapset. Terveystietolehti esitteli lisäksi muuttaman kerran kannessaan jonkun asian-tuntijan.

Kuva-aiheiden perusteella voisi Seuran yleisilmettä luonnehtia eeroottisävyiseksi ja hilpeäksi, Kotilieden puolestaan romanttiseksi ja rauhalliseksi. Terveystietolehden yleisilme oli vaihteleva ja hapuileva, eikä selvää kansilehden kuvaprofiilia voinut määritellä. Lisäksi on syytä panna merkille, että tässä vaiheessa kansien yhtenäinen ja ehjä yleisilme alkoi rikkoutua; yhden kuva-aiheen tilalle on tullut useita pienempiä kuvavälähdyksiä lehden sisältöön. Erityisen selvänä tämä muutos näkyi Seuran vuoden 1973 numeroissa.

Myös kansilehdellä esiteltyjen ja *mainostettujen juttujen lukumäärä* kasvoi. Eheä yleisilme pirstoutui siis tässäkin suhteessa. Tässä - samoin kuin kuva-aiheidenkin pirstoutumisessa - on kyse selvästä kulinarisoitumistendenssistä. Aikakauslehtien etusivut alkoivat muis-

tuttaa valintatalojen näyteikkunoi-ta; ne esittelivät kansilehdillään niitä erilaisia ja erillisiä mielikuvia ja teemoja, joista niiden sisältö koostui.

Kiinnostavin muutos edelliseen ajanjaksoon verrattuna liittyy kuitenkin *terveyden markkina-arvon muutokseen*. 1970-luvun alkupuolelta lähtien terveys pääsi entistä useammin myös aikakauslehtien kansilehdille.

Kaikkein selvin - ja lehden suuren levikin vuoksi kaikkein merkittävin - muutos tapahtui Seurassa vuonna 1973, jolloin terveysteema oli esillä keskimäärin joka kolmannen lehtinumeron kannessa. Noihin aikoihin terveyden asema julkisuudessa alkoi muuttua ja siitä tuli julkisen keskustelun ja sitä kautta myös yleisen mielipiteen kysymys. Terveyskysymysten oletettiin kiinnostavan yleisöä jopa siinä määrin, että aikakauslehdet ajoittain tukeutuivat siihen markkinoinnissaan.

Minkälaisia sitten olivat ne terveysjutut, jotka pääsivät aikakauslehtien kansille? Seuran kansilehdillä mainostetut terveysjutut on koottu seuraavaan:

"Jäädytetty mies odottaa ylösnousemusta"/"Minä olen ihmeolento" (juttu lapsen kehityksestä)/"Hasista tyrkytetään suomalaisille"/"Näin me kehitymme ihmiseksi"/"Mölli on suomen kolhituin urheilija" (juttu jääkiekkoilija Matti Keinosen urheiluvammoista)/"Aivokuolleen elämä lääkärin vallassa. Tämä on aivotlaatuinen kuva maailmassa: näin lääkäri lopettaa aivokuolleen elämän"/"Tappavat huumeet ovat nyt täällä"/"Alkossa on jälleen yle"/"Härmän jätkien huumehelvetti"/"Moottoripyöräkuolema"/"Tuoko Gerovital lisää ikää?"/"Vakoilukamera paljastaa syövän"/"Tutkija väittää: kaatokänni on Alkon syy:"

Luonteenomaista Seuran kansilehden otsikoinnille on jännitteisyys ja yllätyksellisyys. Nämä perustuvat sellaisille miellelyhtymille, joissa liitetään yhteen arki ajattelun kannalta toisensa poissulkevia ja yllättäviä elementtejä. Niinpä esimerkiksi otsikossa "Jäädytetty mies

odottaa ylösnousemusta" (juttu esittelee amerikkalaisten lääketieteen tutkijoiden tekemää koetta) liitetään yhteen tiede ja uskonto varsin latautuneessa kuolemayhteydessä. Näin tiede saa uutta merkityssisältöä; se edustaa yliluonnollista, arki ajattelulle käsittämättöntä ja jopa mystistä mielikuva maailmaa. Tyypillistä Seuran otsikoinnille oli myös poleemisuus; kiistojen ja erimielisyyksien oletetaan kiinnostavan suurta yleisöä. Objektiivisen lääketieteen kannalta tällainen journalismi on kuitenkin ongelmallista, kuten seuraava lainaus Terveydenhoitolehden juhlanumerosta (takana 80 vuosikertaa) osoittaa:

"Suureksi tyydytykseksi voidaan panna merkille, että meillä on tiettyjä kanavia sellaisten tietojen levittämiseksi ja jakamiseksi, jotka eivät pyri sensaatioihin eivätkä liian varhaiseen tieteen popularisoimiseen. Annetut tiedot perustuvat pitkäaikaiseen harkintaan, ne eivät rakennu vaihtuville oppisuunnille, vaan laajalti ja yleisesti hyväksytyille käsityksille eivätkä siis tarpeettomasti horjuta suuren yleisön luottamusta lääketieteen saavutuksia kohtaan." (Terveydenhoitolehti 1/69, 17.)

Rationaaliseen valistukseen pyrkivän terveysjournalismin ongelma kulminoituukin tässä asetelmassa; vallitseva universaalimuotoinen journalismi - erityisesti sen kulinaristinen suunta - toimii jokseenkin päinvastaisella tavalla kuin objektiivinen lääketiede sen toivoisi toimivan. Pitkäaikaiseen harkintaan ja laajaan yksimielisyyteen perustuvat faktat eivät journalismia kiinnosta, vaan se tarvitsee väittelyjä, kiistoja ja erimielisyyksiä samoin kuin mielikuvituksen äärrajoja hipovia kiistanalaisia kokeiluja ja tieteen uutuuksia. Journalismi ei tyydy ottamaan vastaan yksinomaan asiantuntijoiden valmiiksi "puimia" tosiasioita. Se on kiinnostunut myös tuosta "puimisprosessista" ja siloisen pinnan kääntöpuolesta. Tältä kannalta lää-

ketieteen sulkeutuneisuus on ongelma. On ilmeistä, että mikäli lääketiede haluaa julkisuuteen, se joutuu myös asettamaan itsensä alttiiksi jopa sellaisille vaikutuksille, joiden seurauksena "suuren yleisön luottamus lääketieteeseen voi horjua".

Terveysjuttujen määrä ja journalistinen hahmo. - Tiedot tutkimuksessa mukana olevien aikakauslehtien terveyttä ja sairautta käsittelevien juttujen määrästä vuosina 1967-73 on esitetty taulukossa 1.

Taulukko 1. Seuran, Kotilieden ja terveydenhoitolehden terveyttä käsittelevien juttujen määrä vuosina 1967-73

Seura	Juttujen lukum.	Tutkittuja lehtinumer.	Juttuja/lehti-numero
Seura	155	105	1.48
Kotiliesi	78	48	1.63
Th-lehti	350	24	14.6

Terveydestä kirjoittaminen on 1960-luvun lopussa ja 1970-luvun alussa selvästi runsaampaa kuin aiemmin. Suurin lisäys on Seuran kirjoittelussa, joka on lähes kolminkertaistunut edelliseen ajanjaksoon verrattuna.

Juttujen pituudessa ei tapahtunut juurikaan muutosta, pituus oli edelleenkin pääsääntöisesti 1-3 sivua. Myös *kuvitukset* oli edelleen suurimmaksi osaksi mustavalkoista, joskin erityisesti Seura alkoi jo käyttää jonkin verran värillisiä kuvia terveysjutuissaankin. *Kuvien suhteellinen osuus* sen sijaan hieman lisääntyi 60-luvun alkupuoleen verrattuna.

Seura ja Terveydenhoitolehti kirjoittivat edelleenkin suurimman osan terveysjutuistaan *artikkelin* muodossa. Kotiliesi käytti jonkin verran muita enemmän modernimpaa koosteista muotoa, joka tosin on lisääntyvä juttutyyppejä myös Tervey-

denhoitolehdeissä ja Seurassa. Yleisesti ottaen kuitenkin analyyttiselle journalismille tunnusomainen juttumuoto, artikkeli, oli edelleen suosituin terveydestä kirjoittamisen tapa. Uutena juttutyypinä voitiin panna merkille Terveydenhoitolehteen ilmaantuneet tuote-esitellyt tai tavaratellit, joiden ideana oli esitellä - tavaramerkit mainiten - terveyteen ja sen vaalimiseen tarvittavia erilaisia tavaroita. Näiden lehden kulutuksellista ilmettä vahvistavien juttujen osuus oli kuitenkin toistaiseksi vielä vähäinen.

Kirjoittajien kohdalla tapahtui selvä muutos; toimittajat astuivat voimallisesti esiin. On kuitenkin huomattava, että edelleenkin lääkärit kirjoittivat joka viidennen terveyttä käsittelevän jutun niin Seurassa, Kotiliedessä kuin Terveydenhoitolehdeissäkin. Juuri heidän juttunsa olivat pääsääntöisesti artikkeleita. Lääkärit olivat lisäksi myös suosittuja *haastatteltavia*. Kaikki lehdet haastattelivat ainakin yhtä lääkäriä keskimäärin joka toisessa terveyttä käsittelevässä jutussa. Lääkärien lisäksi haastattelivat lehdet myös monia muita asiantuntijoita eli lehtien terveyskirjoittelu oli varsin asiantuntijapainotteista.

Yleisvaikutelmaksi muodostuu, että terveystieteiden miellettiin julkisuudessa asiantuntemuksen kysymyksiksi ja näin ollen niiden uskottava käsitteily edellytti asiantuntemuksen hyväksikäyttöä. Maalikkoajattelua tai "puoskarimentaliteettia" näytettiin välttävän myös aikakauslehdissä. Niinpä esimerkiksi kansilehdillä markkinointitarkoituksessa herätetty dramatiikka taltutettiin varsinaisissa jutuissa lääketieteellisellä asiantuntemuksella, jota juttujen tueksi

usein etsittiin (ja ellei sitä muualta löydetty, otettiin avuksi ulkomaiset lehdet, joista juttuja myös lainattiin). Kaiken kaikkiaan olivat lääkärin asemat terveysjulkisuudessa ainakin määrällisesti vahvat.

Jossakin määrin yllättävänä voidaan pitää sitä, että lehdet tarjosivat tässä vaiheessa vielä sangen harvoin potilaiden tai ongelmista kärsivien kokemuksia. Tarjolla olevat samaistumiskohteet näyttivät olevan pääasiassa asiantuntijoita, joiden yli-inhimillisiä suorituksia lukijat voivat esimerkiksi Seuran sivuilla seurata. Terveydenhoitolehdeissä asiantuntijat puolestaan esiintyivät yleensä sosiaalisen roolinsa mukaisesti etäisinä auktoriteetteina ja opettajina.

Aiheen käsittelytavassa voitiin havaita vähäinen muutos kulinaariseen suuntaan. Selvästi tieteellisiin tosiasioihin perustuva rationaalinen valistus väheni jonkin verran, vaikka se edelleenkin hallitsi juttujen tasolla. Erikoisesti on syytä panna merkille, että Terveydenhoitolehden ennakkoluuloja vastustava kirjoittelu vähentyi. Tämä liittyyneen ainakin osaksi siihen, että toimittajat olivat yhä useammin lääkärin asemesta kirjoittajina.

Terveyskirjoittelun teemoista. - Tutkituista lehdistä Seura osoitti hiukan muita enemmän viehtymystä kulinaristiselle journalismille luonteenomaisten dramaattisten aiheiden valintaan. Lääketieteellisen tutkimuksen uutuudet, koululääketieteeseen kuulumaton parantaminen, onnettomuudet (erityisen suosittuja olivat putoamisonnettomuudet, esimerkiksi "Rakennusmies Ritola putosi 21 metriä", 44/67), alkoholi-

li ja huumeet sekä syöpä kattoivat yhteensä kolmasosan (31 %) Seuran terveysaiheista. Lähempi analyysi osoitti, että Seuran dramatiikka rakentui lähinnä kahden teemakokonaisuuden, vaarojen ja yli-inhimillisten tai inhimillisen suorituskyvyn äärirajoja hipovien suoritusten varaan. Seuraavaan on koottu esimerkkejä tällaisten juttujen aihepiireistä:

Esimerkkejä vaara- ja uhkatematikasta: "Elämä on hengenvaarallista"/"Kuolema auringossa"/"Paketti postiluukusta voi olla vaarallinen"/"Miten vaarallista on joutua salaman iskemäksi"/"Tappajataudit valloillaan"/"Tuhoako mies rakkaimpansa"/"Pilasi-atko antibiootit Sarin hermot"

Esimerkkejä "yli-inhimillisistä suorituksista": "Muistinsiirto"/"Olipa Einolla hyvä tuuri" (putos 40 metriä ja säilyi hengissä)/"Neekeristä valkoiseksi"/"Testaa itse sairastutko veritulppaan"/"Kuollut nainen sai lapsen"/"Maailmanmestari laihuttaja" (128 kg 12 kk:ssa)

Ihmeet, mystissävyiset suoritukset ja vaaroihin liittyvät pelot olivat voimakkaasti mukana Seuran terveyskirjoittelussa.

Kotiliesi puolestaan kirjoitti, kuten saattoi odottaakin, perinteisesti naisille läheisinä pidettyistä aiheista. Vauvat, raskaus ja synnytys, syntyvyyden säännöstely ja ehkäisy sekä ravitsemus kattoivat 31 % sen kirjoittelusta. Myös liikunnalla oli keskeinen sija. Nämä jutut koostuivat pääasiassa naisille tarkoitetuista voimistelu- ja joogaohjeista ("Kodin kuntokoulu", "Kotilieden joogakurssi" ja "Kuntojumppa"). Vammaisuus oli myös teema, jota Kotiliesi käsitteli enemmän kuin muut lehdet.

Terveydenhoitolehti, jossa luonnollisesti oli määrällisesti eniten terveyttä käsitteleviä juttuja, kirjoitti paljon niin somaattisista kuin psyykkisistäkin sairauksista. Terveydenhoitolehti pyrki myös juttusisältöjensä avulla laajentamaan "terveen elämän" piiriä.

Kulinarisoi-tuneen terveysjournalismin kypsät muodot 1975-80

Tutkimuksen kolmas jakso kattaa vuodet 1975, 1978 ja 1980. Tunnusomaista tälle jaksolle on journalistien tyylisen lehtikohtainen eriytyminen. Tutkimus toi esille kaksi toisistaan poikkeavaa kulinarisoi-tuneen journalismin muotoa, nimittäin Seuran edustama "julkisuus-teatteri" ja Kotilieden kehittä-mä vapaa-aikaa ja kuluttamista oh-jelmoiva journalismi. Kotilääkäri-ki vuonna 1975 nimensä muuttanut Terveydenhoitolehti muodostaa hei-kommin eriytyneen, joskin vielä jos-sakin määrin omaileimaisen ja valis-tuksellisia "jäänteitä" omaavan lehtimuotonsa, joka kuitenkin on saanut vaikutteita molemmista edel-

Kanamuna — suuri eväs pienessä pussissa

Hyvä eväs tulee olla ravitseva, maapullinen ja maukas. Siksi eväspuuri moosei on paksu ja pehmeä. Mutta kanamuna on ihanteellinen eväs pienessä „pussissa“. Maitoa eväseen maalle ja maallia, siellä ja ulkona.

Ain harvoissa ruoka-aineissa on niin tehokasta ja helposti sulavaa ravintoa kuin kanamunassa. Erilaisia arvokkaita ovat munan valkuhainnain — joista ei synny virtausuhappon — sekä kalsiumkloridi, vitamiinit ja kivennäisaineväriä.

Ajatelkaahan, että kanamunasta voi tehdä ty-dellisen elintarvikkeen, niin tähtäen, miten täydellistä ravintoa se on. Ja huomataan: memmat ovat nyt huokaita.

KANAMUNA - pika-ateria laajasta valikoimasta
terveellinen - herkullinen - nopea valmistus

lä mainituista "puhtaista" muodoista.

Terveys "julkisuusteatterin" teema-
na. - Lähtökohdaksi Seurassa kehittyneen journalistisen muodon analyyksille voidaan ottaa *kansilehden kuva-aiheista* kertova taulukko 2.

Taulukko 2. Seuran kansilehden kuva-aiheet vuosina 1975-80 (n=134)

Iskelmälaulaja	18 %	} 90 %
Valokuvamalli, missi tms.	17	
Näyttelijä, kirjailija, taiteilija	15	
Poliitikko	15	
Urheilija	10	
Tv-julkkis	5	
Kuninkaalliset	8	
Niilo Yli-Vainio	2	
Muu kuin julkkis	10	
Yhteensä	100 %	

Julkisuuden tuottamat kuuluisuudet eli julkkikset valloittivat Seuran kansilehdet lähes täysin - 90 % kansilehden kuva-aiheista esitti julkkiksia. Mielenkiintoista on panna merkillä julkkiskasvojen korkea "kotimaisuusaste", sillä vain 20 % kuvista esitti ulkomaisia kasvoja. Erityisen suosittuja suomalaisia olivat mallit, missit, iskelmälaulajat, urheilijat sekä erilaiset television tuottamat tähdet (esimerkiksi kuuluttajat), kaikki ryhmiä, jotka julkisuus itse on tuottanut ja joiden sosiaalisen roolin olennainen määre on juuri julkisuus.

Kansilehtien tekstiaiheet, jotka liittyivät nyt säännönmukaisesti lehden juttuihin, toistivat kuvien julkkiskeskeisyyttä. Taulukko 3 on koottu kansilehtien "tekstidraamojen" keskeiset elementit.

Niin kuin taulukosta voi nähdä keskeisiä rooleja aikakauslehtien kansisivujen teksteissäkin näyttelivät kotimaiset missit, mallit, iskelmälaulajat, näyttelijät ja kirjailijat. Lisäksi kansilehdil-

tä saattoi lukea journalistisen pyrkimyksen etsiä ja luoda uusia "näyttelijöitä" esimerkiksi seuraavanlaisten kilpailujen avulla: "Kenessä Seuran aurinkotyttö 1980" tai "Piritta on Suomen päiväsäde".

Olennaista julkkisrooleissa on kuitenkin, että niissä on kyse lähes yksinomaan yksityisyyteen sijoittuvista toiminnoista, joihin liittyy voimakas tunnelataus. Kansilehtien julkkikset solmivat ja purkavat avioliittoja, menestyvät ja valloittavat maailmaa, murtuvat ja tilittävät elämäänsä muutosten edessä tai pohtivat elämänsä mieltä ja tarkoitusta. Tällaisessa journalismissa voidaan ajatella olevan kyse herzogilaisesta lainatusta kokemuksesta. Kansikuvien tähdet lupaavat ihmisille (1) mahdollisuutta oman yksitoikkoisen elämän täydentämiseen heidän menestyksiinsä tai menetyksiinsä samaisumalla, (2) itsetilityksillään ja

Taulukko 3. Seuran kansilehden tekstiaiheet vuosina 1975-80

NÄYTTÉLIJÄT	n=142
kotimaiset missit, mallit tms.	18 %
kotimaiset iskelmälaulajat, viihdetaideilijat	11
kotimaiset näyttelijät, kirjailijat tms.	13
kotimaiset poliitikot	9
kotimaiset urheilijat	7
kotimaiset uskonnolliset "tähdet"	3
uudet tähdet	3
muut	5
ulkomaiset viihdetaideilijat	8
ulkomaiset poliitikot	6
kuninkaalliset	11
tv-julkkikset	6
yhteensä	100 %
ROOLIT	n=142
uudet rakkaudet ja romanssit	6 %
avioliiton solmimiset, häät jne.	5
avioliiton onnea ja ehjää perheidylliä	6
avioerot, parisuhteiden purkautumiset	5
henkilökohtaisten tunteiden esittelyä, tilitystä	25
henkilökohtaiset menestykset ja voitot	20
henkilökohtaiset tappiot, menetykset ja romahdukset	15
muuta kohua ja kuuhuntaa	11
työ	4
jokin muu rooli	5
yhteensä	102 %

elämän mielekkyyden pohdinnoillaan julkkikset tarjoavat lukijoille henkilökohtaista "ideologiaa", mallia ja aineksia oman elämän mielekkyyden ja tarkoituksen "oivaltamisesta" varten ja lopulta (3) julkkikset voivat tunnetilityksillään tarjota lukijoille myös diffuusien tunnepatoutumien purkautumisväyliä. Ainoat herzogilaiset sisältöulottuvuudet, jotka Seuran kansilehdiltä näyttävät puuttuvat, ovat todellisuuden tiedollisen hallinnan ja kontrollin ainekset.

Kaiken kaikkiaan Seuran kansilehdet antavat viitteitä puhtaista ja voimakkaista tunne-elämyksistä, joissa riemu on rajatonta, menestys täydellistä, mutta myös menetykset kipeitä ja tappiot katkeria. Näin niiden voidaan ajatella muodostavan kontrastia arkielämän laimentuneille ja puolinaisille tunne-elämyksille. Tässä mielessä Seuran journalismi on draamanomaista, yhteiskunnalliseen todellisuuteen ja elämään sisään rakennettua teatteria, jolla on omat näyttämönsä ja omat yhteiskunnallisen työnjaon tuottamat ammattimaiset näyttelijänsäkin. Hetkittäin esiin näyttävät pääsevän myös amatöörit (esimerkiksi poliitikot, joilla ammatilaistumisprosessi näyttää kuitenkin olevan voimallisesti meneillään), joiden pysyvä menestys kuitenkin edellyttää ammatilaistumista, tekniikan ja taitojen hionnista. Draamanomaista "täyttä elämää" eivät siis enää elä vain näyttelmien fiktiiviset roolihenkilöt, vaan draama rakennetaan julkisuudessa osaksi todellista yhteiskunnallista elämää. Näyttelijät esittävät roolejaan täyspäiväisesti ja koko elämällään. "Julkisuusteatteri" on yhteiskunnallisista sidoksistaan huolimatta varsin omalaki- nen ja itse itseään täydentävä pro-

sessi, joka etsii aktoreitaan ja roolejaan valppaasti ja kaikkialta, politiikasta, kirjallisuudesta, kaul- lisesta mallien maailmasta ja myös tavallista elämäänsä elävien ihmisten parista.

Terveysjuttujen dramatiikasta. - Seuran terveysjuttujen dramatiikka näytti rakentuvan lähinnä kahden aihepiirin ympärille. Toinen on koululääketieteeseen kuulumatonta parantamista ja toinen koululääketieteeseen kuuluvien teemojen sävyttäminen mystiikalla tai muilla kohuelementeillä. Seurassa julkaistuista 119 terveysjutusta 23:ssä (19 %) käsiteltiin koululääketieteeseen kuulumatonta parannusta. Näiden tarkempi teemaluokitus on esitetty taulukossa 4.

Taulukko 4. Seuran koululääketieteeseen kuulumatonta parantamista käsittelevät jutut vuosina 1975-80 (n=23)

Ihmeparannukset	45 %
Kansanparannus, perinteiset hoitotavat	23
Muut yli-inhimilliset suoritukset	9
Odotot sairaudet, mystiset kuolemat	23
Yhteensä	100 %

Valtaosassa (96/119 eli 81 %) Seuran terveysjuttuja käsitellään kuitenkin teemoja, joissa tarkastellaan perinteisesti koululääketieteen piiriin kuuluvia kysymyksiä. Näistä myös otsikointinsa osalta asiallisiksi ja objektiivisiksi luokiteltavia terveysjuttuja oli 47 % (45 kappaletta), joista puolestaan suurin osa (27 juttua) oli sarjakuvia. Taulukko 5 kertoo tarkemmin muihin juttuihin sisältyvästä dramatiikasta.

Tulos vahvistaa havaintoa siitä, että koululääketieteen kylmät faktat tai siloinen pinta eivät sellaisenaan kiinnosta kulinari- soitunutta journalismia. Se tar-

Taulukko 5. Seuran koululääketieteen piiriin kuuluvien terveysjuttujen dramatiikka vuosina 1975-80 (n=51)

Sairaus julkkiksen kokemana	14 %
Lääketieteen mystiset löydöt ja keksinnöt	24
Lääketieteen ja terveydenhuollon kiistat ja skandaalit	27
Syövä tai muu pelottava elementti	10
Muu kohuelementti	25
Yhteensä	100 %

vitsee terveysjuttuihinsa dramatiikkaa, jota esittävät joko ammattilaiset (julkkikset) tai siten amatöörit, terveydenhuollon ammattilaiset, joita Seura haastatteli varsin mielellään, tai siten tavalliset ihmiset, joilla oli erityisen mielenkiintoisia kokemuksia joistakin terveystieteistä. Olennaista on kuitenkin huomata, että silloin kun näyttämöllä olivat amatöörit, oli roolien oltava erityisen dramaattisia, kiistoja, skandaaleja, mystisiä uutuuksia tai muuta kohua ja kuo-huntaa. Toisaalta on kuitenkin pan-tava merkille myös lääketieteellisen (tai muun) asiantuntemuksen hyväksikäyttö myös Seuran jutuissa. Yli puolessa (57 %) jutuista oli haastateltu asiantuntijaa, jos ei muuten niin ainakin "altavastajaan" roolissa. Tässä heijastunee terveys-juttuihin erityisesti liittynvä us-kottavuuden ongelma. Terveystä ei voida koululääketieteen määrit-tämällä alueilla juurikaan puhua kuulematta asiantuntemusta. Toisaal-ta jutut pyrkivät osin antamaan lu-kijoilleen ns. käyttötietoa, oh-jeita ja neuvoja terveyden vaali-miseksi, ja näissä jutuissa oli lääkärien sana painava.

Julkisuus vapaa-ajan ja kuluttami-sen ohjelmoina. - Kotilieden jour-nalismi edustaa selvästi Seuran tyy-listä poikkeavaa kehittyneen kuli-

narismin muotoa. Seuran näyttävän julkisuusteatterin asemesta Koti-liesi pyrkii operoimaan ihmisten arkielämän, erityisesti vapaa-ajan ja kuluttamisen alueella. Ero tulee esiin jo kansilehtien kuva-aiheis-sa.

Kotilieden kansilehtiä eivät hallitse julkkikset, vaan anonyymit naishahmot, joiden roolina on useimmiten tavaraesteettisen nais-kauneuden ja muodin esittäminen. Lähes puolet (39 %) Kotilieden kan-silehdistä käsittelevä joko muo-dikasta pukeutumista tai kosmetiik-kaa. Kotilieden kansilehtien yleis-ilme on kuitenkin vielä jonkin ver-ran ehjempi kuin Seuralla; Kotilie-dessä oli keskimäärin 1.36 kuvaa kansilehteä kohti, kun vastaava lu-ku Seuralla oli 1.74. Kansilehden tekstiaiheet (taulukko 6) valotta-vat paremmin Kotilieden vapaa-ajan ohjelmointiin painottuvaa luonnet-ta.

Taulukko 6. Kotilieden kansilehden tekstiaiheet vuosina 1975-80 (n=137)

Käsityöt	24 %
Kauneudenhoito	16
Ruoanlaitto	14
Puutarhanhoito	13
Sisustus	9
Lomailu ja retkeily	7
Juhlien järjestäminen	16
Yhteensä	99 %

Kotiliesi näyttää markkinoivan itseään lähinnä eräänlaisena opas- ja ohjelehtisenä. Se antaa vinkke-jä käsitöitä, ruoanlaittoa, sisus-tusta, kauneudenhoitoa ja puutar-hanhoitoa varten. Yhteistä kaikil-le on, että ne ovat lähinnä naisten vapaa-aikaan sijoittuvia toiminto-ja. Ero Seuran journalismiin on siinä, että Kotiliesi pyrkii oh-jelmoimaan ihmisten omaa, yleensä koti- ja perhekeskeistä toimintaa

eikä niinkään täyttämään ihmisten joutohetkiä tai elämän tyhjiyttä julkkisten elämällä. Tässä voidaankin nähdä kaksi erilaista vapaa-ajan täytön strategiaa; yhtäältä julkisuusteatterin tarjoama korvike-elämä, toisaalta koti- ja perhekeskeinen askaroiva vapaa-aika.

On kuitenkin syytä panna merkitsele Kotilieden harrastepainotteisuuden liiketaloudelliset käyttövoimat. Pääsääntöisesti harrastaminen on kuluttamista: käsitöissä on yleensä kysymys lehden tarjoamien mallien ja kaava-arkkien mukaisten muotivaatteiden valmistamisesta, kauneushoidossa kosmetiikkateollisuuden tuotteiden ohjatusta ja muodikkaasta käytöstä, sisustuksessa huonekaluteollisuuden innovaatioiden virittämästä toiminnasta, ja myös puutarhanhoito on yleensä erilaisten kaupallisten ideoiden välittämistä ja ohjaamista ("Tilaa Kotilieden kukkamukulat" tai "Puutarhatyökälyt").

Kotilieden terveyskirjoittelusta. - Terveysteen Kotiliedellä on kaksi muita painottuneempaa näkökulmaa: naiskauneus ja perhe. Kauneutta käsittelevissä jutuissa korostetaan yleensä sen terveydellistä perustaa (esimerkiksi terveitä elämäntapoja) ja samalla opastetaan lukijoita erilaisten kosmetiikkateollisuuden tuotteiden käytössä. Tämän toimintatavan perusidean kiteytti sattuvasti eräs kosmetologi, joka jo vuonna 1971 kirjoitti: "Kauneus on terveyttä eikä tekoisuus" (Kotiliesi 10/71).

Kotilieden varsinaisia suosikkiteemoja ovat kuitenkin mielenterveys, kasvatuksen ja perheen ongelmat samoin kuin raskaus ja synnytys. Sitä minkälaisia merkityksiä terveys näissä jutuissa saa, valottavat seuraavat esimerkit:

"Toisen lapsen syntymä esikoisen kannalta"/"Jos lapsesi pelkää koulua"/"Nuori varoittaa itsemurhastaan"/"Vaikea 15-vuotias"/"Koko perhe kasvatuneuvossa"/"Riitelemisen aakkoset"/"Älä lyö lasta"/"Kyllä luja perhe riidat kestää"/"Vaikea kolmas luokka"/"Perhekasvatus koulujen oppiaineena"

Kasvatuksen ja yleensäkin perheen ihmissuhteisiin liittyvät mielen-terveysongelmat saavat Kotilieden sivuilla runsaasti tilaa, enemmän kuin somaattiset sairaudet. Jutuisissa heijastuvat ajassa liikkuvat perheen ongelmat. Herzogilaisittain ajatellen kirjoituksissa voidaan ajatella olevan kyse uuden "perheideologian" tuottamisesta. Kiinnostavaa on todeta, että Kotiliesi puhuu näistä kysymyksistä opettavassa ja ristiriitoja sovittelevassa hengessä. Niinpä esimerkiksi jutussa "Riitelemisen aakkoset" otetaan lähtökohdaksi riitelyn "välttämättömyys" ja sen jälkeen propagoidaan ajatusta oikeasta ja sääntöjä noudattavasta riittelystä perhe-elämän pelastajana. Tässä sosiaaliteknologisessa mielessä Kotiliesi voikin eittämättä sanoa olevansa "perheen asialla".

Kotilääkäriin kompromissi. - Kotilääkäriksi nimensä muuttaneen ja Yhtyneiden Kuvalehtien omistukseen siirtyneen Terveysteenlehden tilanne julkisuusmarkkinoilla on ollut 70-luvulla varsin todennäköisesti ongelmallinen. Objektiiivis-analyyttinen lääkärijournalismi näyttää menneen huonosti kaupaksi. Terveysteenlehden levikki vuonna 1971 oli 44 983 kappaletta, kun esimerkiksi Kauneus ja Terveysteenlehden levikki oli samaan aikaan 77 203 kappaletta. Levikin pienuus näyttää heijastuvan myös Kotilääkäriin mainostuloissa; lehdessä oli vuosina 1975-80 suhteellisesti tarkasteltuna huomattavasti vähemmän mainoksia kuin esimerkiksi Seuras- ja Kotiliedessä.

I'M SENDING CHESTERFIELDS to all my friends.
That's the merriest Christmas any smoker can have —
Chesterfield mildness plus no unpleasant after-taste

Ronald Reagan

see RONALD REAGAN
starring in "KING KINGS" a Paramount
Thomas Paramount Production
Color by Technicolor

CHESTERFIELD *Buy the beautiful Christmas-card carton*

Kotilääkärin ongelmana ollut ristiriita "lääkärjournalismin" perinteiden ja julkisuusmarkkinoiden kulinarismin välillä sai ratkaisunsa kustantajan ja nimenmuutoksen yhteydessä. Kotilääkäri lupasi lukijoilleen toisaalta tuoda edelleen "lääkärin (eli asiantuntijaksi) kotiin" samalla, kun se toisaalta omaksui asiantuntijalle vieraita kulinarismin ja maallikkoajattelun piirteitä.

Kotilääkärin journalismin kulinarisoituminen tuli esiin lähinnä kolmella tavalla: (1) lehden

journalistisessa tylissä tapahtui muutoksia, jotka vaikuttivat sen tapaan tarkastella terveyttä, (2) tavaraesteettinen maallikkoajattelu astui lääketieteellisen asiantuntijaksi tilalle ja (3) Kotilääkäri omaksui myös joitakin "julkisuusteatterille" tunnusomaisia journalistisia piirteitä.

Terveysjuttujen journalistisen tyylin muutos merkitsi seuraavaa: (1) kuvituksen, erityisesti värikuvien käyttö lisääntyi, (2) artikkelimuoto väistyi lopullisesti koosten tieltä ja (3) terveysjuttujen

kirjoittajat olivat pääsääntöisesti toimittajia ja vain aniharvoin lääkäreitä tai muita asiantuntijoita. Asiantuntijoilla oli kuitenkin edelleen keskeinen sija Kotilääkärissä; he muodostivat ylivoimaisesti suurimman haastateltujen ryhmän.

Tavaraesteettinen kauneudenhoito tunkeutui Kotilääkärin sivuille pääasiassa neljällä tavalla. Ensimmäkin *kansilehti*en kuva-aiheina suosittiin anonyymeja naiskauneuden symboleja ja julkkiksia (55 %). Toiseksi oli kauneudenhoito näytävästi esillä *kansilehti*en teksti-aiheissa. Kansilehdillä mainostetuista opasjutuista 20 % liittyi kauneudenhoitoon. Myös Kotilääkärin *terveysjutuissa* oli kauneutta sivuava tematiikka hyvin esillä. Nämä jutut olivat esimerkiksi seuraavanlaisia:

"Liivit, pikkuhousut, body stockingit"/"Reisiä kiinteyttävä kevätojumppa"/"Selluliittihoito kauneushoitolassa"/"Kaunis päivä veden äärellä" (kiinteyttäviä voimisteluloheja)/"Hoito hiusten mukaan"/"Kasvo-leikkauksella kauniimmaksi"/"Ei enää kaljuongelmaa: hiuslisäkkeet miehille"/"Kesäkauneus: hiukset ja iho"/"Kampausten uudet tuulet"

Neljäs tapa, jolla muodin markkinomat tavaraesteettiset kauneushanteet tavoittivat Kotilääkärin lukijat, olivat ns. *kauneuspalstat*. Niitä on Kotilääkärissä ollut säännöllisesti vuodesta 1978 lähtien. Palstat sisältävät muun muassa muodikaiden kampausten ja meikkien esittelyä, malliksi valittujen naisten kaunistautumisoperaatioita ennen-jälkeen-kuvineen ja muita kauneusvihjeitä.

Kauneuselementtien merkittävyys perustuu niiden yleisyyteen ja valitavuuteen julkisuudessa. Naislehdet, tavaratalojen näyteikkunat ja muutkin julkiset foorumit ovat täynnä erilaisia tavaraesteettisiä kauneuden kuvia, joiden voi olettaa vaikuttavan ihmisten tajuntaan. Ne tarjoavat ihmisille mal-

leja ulkoisen identiteetin rakentamista varten. Näin ne voivat tulla osaksi ihmisten ruumiin hahmoa (body image) eli vaikuttaa heidän mielikuviinsa omasta fyysisestä olemuksesta. Kytkemällä julkisuudessa nämä kauneuselementit terveyteen luodaan mahdollisesti myös ihmisten mieliin sellaisia terveyden malleja, joissa "tavaraesteettinen maallikkoajattelu" korvaa ja täydentää lääketieteeseen kiinnittyviä terveystieteitä. Käsitykseni mukaan tämäntapainen "tavaraesteettinen" ajattelu on meidän aikanamme juuri se muoto, jossa maallikkoajattelu julkisuudessa voimallisimmin tunkeutuu terveyskysymysten alueelle. Kauneuden asiantuntijoista tulee vähitellen myös terveyden asiantuntijoita.

Kotilääkärin dramatiikasta. - Kotilääkärin journalismissa voidaan havaita myös joitakin "julkisuusteatterin" piirteitä. Lehti turvautui niin kansikuvissaan kuin kansilehden teksteissäänkin silloin tällöin julkkiksiin. Myös teemaattista dramatiikkaa kehiteltiin ajoittain Kotilääkärin kansilehdillä - seuraavassa esimerkkejä:

"Ritva Oksanen vastaan lääkärit"/"Miten hypnoosi auttaa"/"Vesisynnytyks on epähygienistä"/"Kalle Österlund - vuoden palkittu"/"Seleeni pitää nuorena"/"Arja Tuomarila: Vain terve pääsee lentoemännäksi"/"Kalle Pääntalon sydämessä on tahdistaja"/"Sukupuoli selville ennen syntymää"/"Leikkaus avuksi kaljuopaille"/"Koeputkilapsi ei ole syntynytään"/"Kultajuoksija Pekka Vasala puolustaa puudutusta"

Kotilääkärinkin pyrki siis ajoittain tavoittamaan yleisönsä selvaisilla mielikuvitusta kiehoilla kohuelementeillä, joiden käyttö on tyypillistä esimerkiksi Seuran journalismille. Kaiken kaikkiaan Kotilääkärin journalismia voidaan kuitenkin pitää kompromissina. Yhtäältä lehti koettaa edelleenkin vaalia "lääkärijour-

nalismien" perinteitä. Tästä on osoituksena esimerkiksi erilaisia somaattisia sairauksia käsittelevien juttujen runsaus ja niiden valistuksellinen luonne. Toisaalta lehti kuitenkin omaksuu kulinaristisen journalismin piirteitä. Sen sivuilla on nähtävissä niin "julkisuusteatterin" dramatiikkaa kuin kulutuskäyttäytymistä ohjaavaa tavarastetiikkaakin. Tämän kompromissin ansiota lienee, että lehti on säilyttänyt asemansa terveysjulkisuuden markkinoilla.

Tutkimuksen tuloksista eli mitä jäi tekevästä käteen

Tutkimuksen keskeisin anti voidaan tiivistää seuraavasti: *Ensinnäkin* tutkimus osoitti, että aikakauslehdistön journalismissa on muotoutumassa kaksi perusstrategiaa, joiden läpi ne elämää - ja myös terveyttä - tutkailevat: yhtäältä aikakauslehdistö on osa julkisuusteatteria ja toisaalta aikakauslehdistö toimii vapaa-ajan ja kuluttamisen ohjelmoijana. Yhteistä näille kummallekin perusstrategialle on niiden sijoittuminen ihmisten arkielämän jatkeeksi, täydentäjäksi tai jäsentäjäksi. Julkkiset edustanevat tässä astetta vieraantuneempaa sosiaalista muotoa, jossa kuvat astuvat oikeiden ihmisten korvikkeiksi ja sosiaalisen yksinäisyyden lievittäjiksi ihmisten arkielämään. Kulutusimpulssien kautta vapaa-aikaa jäsentävä journalismi puolestaan tulee lähemmäksi ihmisten todellista arkielämää ja jo olemassa olevaa sosiaalista kentää, johon se vain tuo uusia virikkeitä ja impulsseja. Viimeksi mainitulla strategialla lienee merkitystä myös aikakauslehdistön talouden kannalta sikäli, että se luo tärkeää sidosta julkisuusmarkkinoille tuotet-

tävän joukkotiedotustavaran kahden myynnin välille yhdistämällä mainonnan impulssit lehteä lukevan yleisön elämänohjeiksi.

Toiseksi tutkimus antoi viitteitä terveyteen ja sairastamiseen liittyvän sosiaalisen organisaation muutosprosessista. Lääketieteellistä asiantuntemusta edustavat lääkärit näyttävät perinteisesti olleen aikakauslehdistössäkin vanhin tae kirjoittelun laadusta ja uskottavuudesta. Myös nyt tutkituissa lehdissä on raja puoskarointiin piirretty vahvana ja lehdet ovat pääsääntöisesti asettuneet tieteen puolelle puoskarointia vastaan. Viime aikojen kirjoittelussa on kuitenkin nähtävissä merkkejä tämän sosiaalisen järjestyksen murenemisestä. Lääketieteen ja lääkärin auktoriteettiaseman oikeutusta aletaan penätä yhä useammin ja koululääketiede saa osakseen myös kritiikkiä.

Kritiikillä näyttäisi olevan kaksi kohdetta: yhtäältä kovaksi ja teknisesti koetun koululääketieteeseen pohjautuvan sairaanhoidon kykyä käsitellä ja hoitaa ihmisen ongelmia epäillään ja toisaalta potilas-lääkärisuhteeseen sisältyvät valtaelementit herättävät myös arvostelua. Halutaan siis pehmeämpää ja ihmisläheisempää yleisötettä sekä tasa-arvoisempaa potilaan ja lääkärin välistä suhdetta. Näiltä osin terveysjulkisuudessa on siis aineksia, jotka pyrkivät muuttamaan vallitsevaa sosiaalista organisaatiota.

Kuvaavaa muutokselle on myös uusien auktoriteettien etsintä ja esiin nousu. Julkisuus näyttää antavan yhä lisääntyvässä määrin tilaa erilaisille vaihtoehdoisen parantamisen asiantuntijoille ja koululääketieteen kritiikille. Erityisen mielenkiintoista tässä proses-

sisä on, että näin aiemmin varsin ehdottomana piirretty raja puoskariintiin näyttää hämärtyvän samalla kun koululääketiede toisaalla laajentaa aluettaan ja tavallaan mukautuu näihin paineisiin (esimerkiksi akupunktion ja luonnonlääkinnän tuleminen lähelle koululääketiedettä).

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että vaikka koululääketiede esiintyykin nykyisin entistä useammin julkisuudessa, se ilmeisesti entistä vähemmän voi itse sanella tai määrätä niitä rooleja ja yhteyksiä, joissa se esiintyy. Näiltä osin terveyteen ja sairastamiseen liittyvä sosiaalinen organisaatio on julkisuudessa muutoksen tilassa ja tähän liittyen sen kokonaisilme on varsin ristiriitainen. Ristiriitaisuus tulee hyvin esiin esimerkiksi siinä, että aikakauslehti voi yhtäällä arvostella nykyistä sairaanhoitoa liiasta teknisydestä ja konemaisuudesta ja toisaalla ihaila samanaikaisesti vielä huikeampaa tekniikkaa lääketieteen uu-

sina keksintöinä ja voittoina. Tämän terveyden ja sairauden sosiaaliin järjestykseen sisältyvän ristiriitaisuuden ja murroksen tarkempi selvittäminen jää kuitenkin jatkotutkimusten tehtäväksi.

Viitteet

¹ Artikkelin perustuu lääkintöhallituksen terveyskasvatusoimiston rahoittamaan suomalaisen aikakauslehdistön terveystutkimusta kartoittavaan tutkimukseen, jonka olen tehnyt (hallinnollisessa mielessä) Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksessa ja joka ilmestyy kokonaisuudessaan tutkimuslaitoksen julkaisusarjassa.

² Vuosien 1977 ja 1979 osalta ei kuitenkaan onnistuttu saamaan täydellisiä vuosikertoja, minkä vuoksi tutkimuksen kohteeksi otettiin vuosikerat 1978 ja 1980.

Kirjallisuus

CONNELL, Ian. Tv-uutiset ja yhteiskuntasopimus. *Tiedotustutkimus*, 5 (2), 1982, 35-50.
HERZOG, Herta. On borrowed experience. *Zeitschrift für Sozialforschung*, 9, 1941. München, Deutscher Taschenbuch Verlag, 1980.
PIETILÄ, Kauko. Formation of the newspaper: a theory. *Acta Universitatis Tampereensis, ser. A*, vol. 119. Tampere, 1980.